

діяльності найбільш значним науковим результатом є підготовлений до друку рукопис фундаментальної монографії про городища епохи Київської Русі на території України.

Співробітники відділу і всього Інституту щиро вітають ювіляра з його 75-річчям та 45-річчям наукової діяльності, зичать йому здоров'я, довгих років життя та нових наукових здобутків.

До 70-річчя Степана Івановича Пеняка

29 вересня 1997 р. виповнилося 70 років відомому українському вченому, одному з фундаторів слов'яно-руської археології Закарпаття Степанові Івановичу Пеняку — кандидату історичних наук, старшому науковому співробітнику Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Почесному члену Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

С. І. Пеняк народився у м. Ужгороді в багатодітній сім'ї. У ті часи Закарпаття під назвою «Підкарпатської Русі» входило до складу Чехословацької республіки. Усе його життя і праця пов'язані з рідним краєм — Ужгородом, Закарпаттям і суміжними територіями. Свою давню мрію — стати працівником Закарпатського краєзнавчого музею С. І. Пеняк здійснив у 1956 р. А перед цим була початкова школа при Ужгородській учительській семінарії, директором якої був палкий прихильник українського відродження Закарпаття Августин Волошин. Як згадує ювіляр, усім здобутим у шкільні роки основам знань, усвідомленню національної приналежності, любові до рідного краю і народу, він завдячує тій патріотичній атмосфері, яка панувала у тодішній Ужгородській учительській семінарії напередодні розпаду Чехословаччини. Після закінчення Ужгородського педагогічного училища він три роки вчителює у с. Ставному, Вищіці та Княжичі у гірському Великоберезнянському р-ні. Цим С. І. Пеняк отримує право на навчання на стаціонарному відділенні вищого навчального закладу, що він і використовує, ставши студентом історичного факультету Ужгородського університету. У 1955 р. з дипломом історика С. І. Пеняк працює учителем історії і директором школи у с. Нересниця Тячівського р-ну.

З 1956 по 1973 р. С. І. Пеняк — у Закарпатському краєзнавчому музеї, де пройшов усі основні посадові ступені, — наукового співробітника, завідувача відділом, заступника директора і директора. Саме у музеї згодились йому знання чеської, словацької, угорської і російської мов, навички виконання художньо-оформлювальних робіт, а також написання курсових і дипломної з краєзнавчої тематики. Тож не випадково у 1961 р. С. І. Пеняк стає аспірантом-заочником відділу археології Інституту суспільних наук АН України, спеціалізуючись у галузі слов'яно-руської археології. На цей час він уже був автором семи наукових і науково-популярних праць. Як для вступника в аспірантуру, то така кількість наукових здобутків буває не так уже і часто. Невдовзі була написана і кандидатська дисертація, яку ювіляр виконав під керівництвом одного з фундаторів української археології на заході України М. Ю. Смішка. Вона присвячена вивченню ранньослов'янських і дав-

ньоруських археологічних пам'яток Верхнього Потисся і успішно захищена 25 лютого 1969 р. в Інституті історії АН України. Не так просто було С. І. Пеняку поєднувати адміністративну роботу в музеї з суто науковими дослідженнями. Без відповідного фінансування, в основному, за рахунок відпусток, керуючи археологічною практикою студентів Ужгородського державного університету, ювіляр зумів виявити десятки нових поселень і провести стаціонарні дослідження на ключових ранньослов'янських і давньоруських пам'ятках Закарпаття VI—XIII ст. Саме на час його директорства припадає і відкриття першого на Україні музею просто неба на Замковій горі в Ужгороді, який згодом отримав статус Закарпатського музею народної архітектури і побуту.

Найповніше науково-організаційний талант С. І. Пеняка проявився в 1973 р., коли він очолив Ужгородську групу Інституту археології АН України, яка з 1985 р. увійшла до складу відділу археології Інституту суспільних наук, а в 1993 р. — Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Саме на членів групи С. І. Пеняка, М. Ф. Потушняка і І. І. Поповича та працівників УЖДУ Е. А. Балагурі і В. Г. Котигорошка тоді й випало основне навантаження з проведення охоронно-рятувальних досліджень у зв'язку з великими будівельними роботами у Закарпатті. Серед новобудов — спорудження нафтопроводу, Транскарпатської шосейної дороги, кількох віток газопроводу, роботи у Шелестівському і Дрисінському кар'єрах, меліорація земель. На територіях таких об'єктів було виявлено і обстежено понад 90 пам'яток доби, епохи міді-бронзи і раннього заліза. Відкрито і досліджено також ряд унікальних пунктів I тис., серед яких поселення празької культури V—VI ст. у Галичі та Берегові і давньослов'янські пам'ятки VII—IX ст. у Холмську, Ратівцях, Клячановому і Комарівцях. Ці багаторічні роботи дозволили уточнити час заселення слов'янами Закарпаття. У вирішенні даного кардинального питання найбільша заслуга належить саме ювілярові.

С. І. Пеняк — автор близько 200 наукових і науково-популярних праць. Серед них повідомлення про нові археологічні знахідки, рецензії, фундаментальні статті та монографії. Багаторічна праця у галузі слов'яно-руської проблематики підсумована ним у монографії «Ранньослов'янське і давньоруське населення Закарпаття VI—XIII століть» (К., 1980.— 190 с.). Він співавтор колективних монографій «археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині ранньослов'янського і давньоруського періодів» (К., 1982.— 268 с.); «Археологія Прикарпаття, Волині та Закарпаття (ранньослов'янський і давньоруський періоди)» (К., 1990.— 194 с.), а також багатьох інших. Відзначимо також і науково-популярні роботи, музейні путівники і учбові посібники, написані С. І. Пеняком частіше у співавторстві. Це «Закарпаття — земля слов'янська» (Ужгород, 1976.— 156 с.) з Е. А. Балагурі; «Давні металурги Українських Карпат» (Ужгород, 1978.— 123 с.) з Е. А. Балагурі і В. І. Бідзілею; «Довідник з археології України: Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області» (К., 1984.— 222 с.), — з І. Винокуром, А. Гуцалом, Б. Тимощуком; «Історія Закарпаття з найдавніших часів до приходу угорців у Карпатську улоговину» (Ужгород, 1997.— 56 с.) з П. С. Пеняком. У газетах «Закарпатська правда» і «Новини Закарпаття», журналах «Карпатський край» і «Зелені Карпати» були опубліковані десятки науково-популярних статей, які читаються з великим інтересом.

Степан Іванович Пеняк продовжує плідно працювати й у свої 70 років. Він очолює авторський колектив з написання статей про пам'ятки археології краю для Зводу пам'яток історії та культури Закарпатської області. Особисто ним написано понад 100 статей про об'єкти переважно I тис. Активно працює С. І. Пеняк над монографією «Слов'яни Тисо-Дунайського басейну VI—IX століть». Чекає своєї черги і започаткована ним фундаментальна праця про бронзові скарби Закарпаття. Він продовжує працювати з молодечим завяттям і творчою наснагою. Стосовно нього так і напрошуються поетичні рядки:

А він ще ниву не скосив.

І має ще достатньо сил.

Дай Боже йому нових здобутків і цікавих відкриттів на західному пограниччі України.

З роси і води та Многая літа!